

Теорія та методика професійної освіти

УДК 378.147:771:7.012.7

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17776818>

**Сучасні освітні стратегії у викладанні портретної фотографії:
між технікою, етикою і творчістю**

Тобілевич Галина Миколаївна

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва, дизайну
та методики їх навчання, Тернопільський національний
педагогічний університет імені В. Гнатюка, 46027, Тернопіль, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-8089-6331>

Вольська Світлана Олексіївна

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва, дизайну
та методики їх навчання, Тернопільський національний
педагогічний університет імені В. Гнатюка, 46027, Тернопіль, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-2775-5716>

Пацалюк Лілія Михайлівна

асистент кафедри образотворчого мистецтва, дизайну та методики їх навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка,
46027, Тернопіль, Україна,

<https://orcid.org/0009-0009-4799-9986>

Прийнято: 15.11.2025 | Опубліковано: 30.11.2025

Анотація: В статті комплексно проаналізовано теоретичні та практичні аспекти викладання портретної фотографії у вищій мистецькій освіті. Розглянуто програми підготовки фахівців з фотомистецтва, що визначають вимоги до формування професійних компетентностей у сфері фотографії. На основі праць вітчизняних і зарубіжних дослідників окреслено провідні підходи до навчання портретної фотографії, уточнено понятійний апарат та підкреслено актуальність формування в студентів здатності до візуального аналізу, творчої інтерпретації та практичної роботи з моделлю. Аналіз сучасних наукових публікацій останніх років засвідчив недостатню розробленість питань методичного забезпечення навчального процесу, зокрема узгодження теоретичних засад портретної фотографії з практичними формами навчання, що потребує подальшого наукового осмислення.

Метою дослідження є обґрунтування структури, змістових компонентів та дидактичних умов ефективного викладання портретної фотографії у вищій мистецькій школі, а також визначення педагогічних підходів, які забезпечують цілісне формування професійних компетентностей майбутніх фотографів. Для досягнення поставленої мети застосовано **методи** аналізу й синтезу наукових джерел, спостереження за навчальним процесом, анкетування студентів щодо їхнього досвіду та труднощів у вивченні портретної фотографії, а також узагальнення результатів роботи над освітніми фотопроектами.

У **результаті** дослідження конкретизовано ключові теоретичні положення щодо викладання портретної фотографії, описано структурні етапи навчального курсу, представлено модель поєднання лекційних, практичних та проєктних форм роботи. Окреслено критерії оцінювання навчальних результатів студентів та визначено педагогічні умови, які сприяють формуванню їхньої творчої автономії, авторського стилю та навичок професійної комунікації з моделлю. У **висновках**

зазначено, що ефективна система навчання портретної фотографії в вищій мистецькій школі повинна інтегрувати теоретичний аналіз, практичний експеримент і творчий пошук, забезпечуючи комплексний розвиток фахівця. Запропоновану модель визнано перспективною та рекомендовано до впровадження у фахові освітні програми.

Ключові слова: мистецька освіта; професійна підготовка фотографів; портретна фотографія; методика викладання; художнє мислення.

**Modern educational strategies in teaching portrait photography:
between technique, ethics and creativity**

Halina Tobilevych

Candidate of Art History, Associate Professor, Department of Fine Arts, Design and Methods of Their Teaching, Ternopil National Pedagogical University named after V. Hnatyuk, 46027, Ternopil, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0002-8089-6331>

Svitlana Volska

Candidate of Art History, Associate Professor, Department of Fine Arts, Design and Methods of Their Teaching, Ternopil National Pedagogical University named after V. Hnatyuk, 46027, Ternopil, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0002-2775-5716>

Liliia Patsaliuk

Assistant of the Department of Fine Arts, Design and Methods of Their Teaching, Ternopil National Pedagogical University named after V. Hnatyuk, 46027, Ternopil, Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0009-4799-9986>

***Abstract:** The article comprehensively analyzes the theoretical and practical aspects of teaching portrait photography in higher art education. We studied regulatory documents, educational standards and programs for the training of specialists in photographic art, which determine the requirements for the formation of professional competencies in the field of photography. Based on the works of domestic and foreign researchers, the leading approaches to teaching portrait photography were outlined, the conceptual apparatus was clarified and the relevance of the formation in students of the ability to visual analysis, creative interpretation and practical study with the model was emphasized. The analysis of modern scientific publications of recent years confirmed the insufficient study of issues of methodological support of the educational process, in particular the coordination of the theoretical principles of portrait photography with practical forms of learning, which requires further scientific comprehension.*

*The **objective** of the research is to substantiate the structure, content components and didactic conditions for the effective teaching of portrait photography in higher art school, as well as to determine the pedagogical approaches that ensure the holistic formation of professional competences of future photographers. To achieve this aim, the research employs **methods** of analysis and synthesis of scientific sources, observation of the educational process, a student survey regarding their experience and challenges in studying portrait photography, and the generalization of outcomes obtained during work on educational photo projects.*

*The **results** of the study specify key theoretical principles of teaching portrait photography, describe the structural stages of the course, and present a model that integrates lecture-based, practical, and project-oriented forms of learning. Assessment criteria for student learning outcomes are outlined, and pedagogical conditions that foster the development of creative autonomy, individual artistic style, and professional communication skills with models are identified. The **conclusions** state that an effective*

system of teaching portrait photography in higher art education should incorporate theoretical analysis, practical experimentation, and creative exploration, ensuring the comprehensive professional development of the learner. The proposed model is considered promising and is recommended for implementation in specialized educational programs.

Keywords: *art education; professional training of photographers; portrait photography; teaching methodology; artistic thinking.*

Постановка проблеми. У вищій мистецькій освіті навчання портретному фото виступає засобом розвитку візуальної грамотності, формування художнього мислення та професійних компетентностей. Вивчення жанру включає аналіз класичних і сучасних прикладів, розуміння композиційних і світлотехнічних рішень, а також етичні аспекти взаємодії фотографа з моделлю.

Портретна зйомка є одним із основних напрямків сучасного фотомистецтва, який включає в себе технічні, художні та психологічні аспекти творчості. В контексті модернізації мистецької освіти виникає потреба у створенні ефективної методики викладання портретної фотографії, яка б була орієнтована як на класичні принципи роботи з портретом, так і на нові технологічні можливості. Усе це свідчить про актуальність розгляду теоретичних основ і практики викладання портретної фотографії у закладах вищої освіти мистецького спрямування.

Стрімкий розвиток фотографічних технологій та світові освітні стандарти обумовили все ще недостатньо узгоджену з сучасними вимогами галузі портретної фотографії систему підготовки фотографів у вищій мистецькій школі. Спостерігається розрив між теоретичними уявленнями про портрет як багатогранний художньо-психологічний феномен та практичними методиками його викладання. Така невідповідність ускладнює формування цілісної

професійної компетентності майбутніх фотографів і знижує ефективність їхньої творчої реалізації у реальних зйомочних ситуаціях. Недостатньо розроблені стратегії інтеграції психологічних, етичних і комунікаційних аспектів процесу зйомки портретного фото у навчальні програми призводять до фрагментарності підготовки здобувачів. Відтак студенти нерідко демонструють слабку готовність до роботи з моделлю, низький рівень усвідомлення етичної відповідальності фотографа та обмежену здатність до інтерпретації емоційно-образного змісту портрета. Це знижує якість формування ключових професійних умінь, таких як побудова взаємодії з людиною в кадрі, робота з невербальною комунікацією, створення психологічно виважених образів та використання цифрових технологій у творчому процесі.

Актуальна українська та міжнародна наукова дискусія щодо портретної фотографії охоплює широкий спектр підходів - від естетичних і культурологічних до технічних, психологічних та педагогічних. У фокусі дослідників перебувають питання візуальної комунікації, взаємодії фотографа з моделлю, впливу цифрових технологій на творчий процес та зміна ролі фотографії у професійній освіті. Огляд ключових публікацій останніх років дозволяє виокремити провідні напрями досліджень: розвиток методики навчання портретного жанру, дослідження етичних стандартів роботи з моделлю, а також вивчення впливу AI-інструментів на формування художнього бачення. Зростаюча кількість праць що стосується портретного фото, залишає недостатньо розробленими питання інтеграції сучасних цифрових практик і критичного мислення у навчальні програми. Це підкреслює необхідність подальшого комплексного аналізу підходів у реалізації змісту освітньої програми портретна фотографія.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Можна стверджувати, що новітні світові моделі забезпечення викладу курсу портретного фото у вищих навчальних

зкладах характеризуються посиленням міждисциплінарності. Поєднання теорії та практики, цифрових інструментів (AI, симулятори світла), а також етичних й комунікативних навичок як складових професійної підготовки фотографа-портретиста формує комплексний підхід до навчання майбутніх спеціалістів у сфері візуального мистецтва. У науковому полі спостерігаються теоретично-методичні праці та практично орієнтовані дослідження фотографії, проте вузькопрофільні дослідження викладання портретного фото у вищій школі залишаються фрагментарними.

Серед питань, що обговорюються українськими та міжнародними вченими в науковій дискусії навколо портретної фотографії виділяють естетичні, психологічні, технологічні та педагогічні аспекти жанру. В останні публікаціях відображено підвищений інтерес до взаємодії фотографа та моделі, ролі цифрових інструментів у налаштуванні візуального мислення. Значно менше уваги приділяється методам навчання портретній зйомці, що викладаються у професійних закладах.

Сучасний стан теоретичних і педагогічних досліджень у галузі фотографії формує дві взаємопов'язані лінії дискурсу. Перша - класична гуманітарна рефлексія над природою фотографічного образу, друга - інтерпретації цифрової трансформації візуальної практики та її наслідків для репрезентації, педагогіки і професійних стандартів. У контексті викладання портретної фотографії ці лінії виступають інструментом для аналізу навчальних програм і методик.

Одними з найважливіших ранніх академічних книг з критики та теорії фотографії, які визначили семіотичний та філософський погляди на фотографічний образ та сформували ґрунт для сучасного розуміння портрету як складної системи репрезентації є праці Роланда Барта, В. Беньяміна та Сьюзен Зонтаг. Зонтаг системно розглянула фотографію як суспільно-політичний інструмент, що формує

культурну пам'ять і моделює ставлення до реальності [1]. Р. Барт запропонував поділ «studium і punctum», – способи, що допомагають відрізнити загальнокультурне прочитання портрета від особистісного емоційного враження, що визначає силу його художнього впливу: «studium» дає нам розуміння образу, а «punctum» – створює емоційний імпульс, через який портрет запам'ятовується [2]. В. Беньямін звернув увагу на радикальні зміни у сприйнятті твору мистецтва в епоху технічного відтворення, сформулювавши категорію «аури», втрата якої має наслідки для авторства й автентичності зображення [3]. Ці базові поняття заклали семіотичний і філософський каркас для подальших педагогічних і методичних розвідок, формуючи ґрунт для сучасного розуміння портрету як складної системи репрезентації, в якій поєднуються авторський підхід, соціокультурний контекст та індивідуальні риси конкретної людини, яка виступає моделлю.

Дослідження у галузі візуальних студій Мартіна Лістера та Ліз Велс звертають увагу на механізми конструювання ідентичності та роль глядацького сприйняття. Ліз Велс досліджує, як фотографія формувала уявлення про реальність та документальність, приділяючи увагу питанню репрезентації: хто і як зображується, чому певні образи стають домінантними, як працюють ідеологія та візуальні коди. Окрема гілка її досліджень,- вплив медіа та цифрових технологій, що поступово переокреслюють саму природу фотографічного досвіду [4]. Мартін Лістер описує соціокультурні механізми виробництва та сприйняття зображення, демонструючи як технічні зміни у фотографії трансформують саму природу портрету та межі між приватним і публічним [5].

Українські науковці С.Котляр, та І. Заспа присвячують свої дослідження психологічним і комунікативним аспектам портретної зйомки [6]. Питання авторських прав при застосуванні інструментів штучного інтелекту піднімала у своїх дослідженнях О. Петрів [7]. У царині технічно-технологічних змін

ключовою є праця Скотта Келбі, присвячена цифровій обробці зображень, використанню штучного освітлення, мобільних платформ і технологій штучного інтелекту [8]. На численних дискусійних моментах цифрового контенту щодо проблем авторства при генеруванні діджитал-арту нейромережами зупиняється М. Чікарькова та В. Борук [9]. Плюси та мінуси застосування інструментів штучного інтелекту, як у мистецтві загалом, так і в сфері фотографії досліджено у наукових працях і публікаціях К. Веселовскі та Й. Вебер [10], В. Волинець [11], О. Мусієнко [12]. С. Борденюк проаналізував складові частини психологічного аспекту у роботі фотографа, що спеціалізується у жанрі соціальної фотографії [13].

Педагогічні аспекти викладання у вищій школі репрезентовані в наукових роботах Б. Квятковської, котра аналізує «освітній поворот» у сучасному мистецтві й пропонує критичну естетичну педагогіку як основу для оновлення теорії естетичної освіти [14]. Ш. Коттон описує еволюцію фотографії як художнього медіума, висвітлюючи питання репрезентації, ідентичності та ролі автора і глядача [15]. А. Король та Н. Озірська з'ясовують, що «залежно від моделі може змінюватися і методика її зйомки. Так на прикладі дитячого портрету задача фотографа – зафіксувати максимум емоцій за короткий час, оскільки діти швидко втомлюються і можливість їх концентруватись на одному моменті дуже коротка за часом» [16].

Певна кількість публікацій присвячена розвитку професійних компетентностей майбутніх фотографів. У статтях науковців-педагогів та методистів зазначається обов'язковість розвитку образотворчого мислення, емпатичної взаємодії з моделлю, роботи світлом, композиційних та образно-символічних рішень. Також підкреслюється важливість практичних тренінгів, рефлексивних вправ і портфоліо-орієнтованого підходу. Окремі дослідники акцентують на формуванні у студентів навичок етичного поводження з образом

людини, відповідального використання цифрових інструментів і дотримання стандартів приватності. Автори описують цифрові платформи для навчання, симуляційні середовища, віртуальні студії, інтерактивні завдання, методи критичного аналізу фотографій, а також потенціал гібридного та змішаного навчання. У дослідженнях наголошується на тому, що технологічний прогрес потребує постійного оновлення навчальних програм і створення системи педагогічної підтримки викладача.

Узагальнення наявних джерел засвідчує, що сучасні дослідження портретної фотографії охоплюють широкий науковий спектр, але питання дидактики та методики її викладання розроблені фрагментарно. Недостатньо вивченими залишаються моделі інтеграції теорії й практики, механізми формування етичних, комунікативних та техніко-виробничих компетентностей, а також вплив цифрових технологій на структуру освітніх програм. Саме ці аспекти окреслюють актуальність подальшого наукового аналізу та обґрунтовують необхідність розроблення цілісного педагогічного підходу до викладання портретної фотографії у вищій мистецькій школі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Беручи до уваги наявні теоретичні й методичні дослідження у сфері фотомистецької освіти, є підстави вважати, що питання викладання портретної фотографії у вищій мистецькій школі продовжує залишатися недостатньо опрацьованим. Передусім йдеться про відсутність комплексних моделей інтеграції теоретичних принципів портретного жанру в структуровану систему навчальних модулів, що враховують сучасні технологічні, естетичні та психологічні параметри роботи з людським образом. У науковій літературі недостатньо висвітлені механізми формування професійної й естетичної компетентності студентів у процесі взаємодії з моделлю, зокрема аспекти розвитку емпатійної комунікації, вміння керувати емоційними

реакціями моделі та створювати етичні умови фотозйомки. Потребує подальшого уточнення й концептуалізації питання етичних стандартів у роботі з портретним зображенням, включно з цифровою безпекою, правами на використання зображення та специфікою педагогічного супроводу цих процесів. Недостатньо досліджено також вплив цифрових технологій, штучного інтелекту та гібридних медійних форматів на педагогічні підходи до навчання портретної фотографії. Наявні методики здебільшого орієнтовані на традиційні техніки, що зумовлює розрив між сучасною візуальною практикою та освітнім процесом. Окремої уваги потребує розроблення інструментів оцінювання навчальних результатів, які б узгоджували технічні, художні та етичні складники портретної фотографії. На основі проведеного аналізу можна виділити кілька ключових прогалин, що потребують наукового опрацювання:

- відсутні жанрово-орієнтовані методичні моделі, бракує структурованих методик орієнтованих на фотопортрет;
- не розроблені педагогічні техніки для формування комунікативної та емпатійної компетентності;
- існують проблеми інтеграції цифрових інструментів, таких як AI, симулятори та алгоритми ретуші, у навчальний процес;
- не вистарчає мультикомпонентних критеріїв оцінювання навчальних результатів, що включали б етичні параметри. Питання згоди, психологічної безпеки та цифрової приватності висвітлюються епізодично, без чіткої методики інтеграції у навчальний курс.

Усі ці прогалини підкреслюють актуальність подальшого наукового дослідження та обґрунтовують потребу розробки системного підходу до викладання портретної фотографії у вищій мистецькій школі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Стаття покликана висвітлити актуальні освітні підходи, що можуть підсилити практичну підготовку студентів у сфері портретної фотографії та окреслити які саме елементи сучасних педагогічних стратегій найбільш результативно сприяють розвитку візуального мислення та комунікативної взаємодії. Другою метою є спроба осмислити взаємодію фотографа й моделі як окремих пластів професійної компетентності. У низці публікацій ця тема згадується побіжно, хоча саме вона визначає якість портретного результату. Тому в роботі ставиться завдання проаналізувати важливість застосування принципів побудови довіри, тактильних і вербальних комунікацій, ролі невербальних сигналів. Окремою ціллю стає побудова логічної структури компетентностей, що охоплює технічний, художній, комунікативний і рефлексивний складники.

У підсумку постановка цих завдань спрямована на те, щоб не лише окреслити межі дослідження, а й показати, чому саме портретна фотографія потребує оновленої методичної основи. Цілі формують контекст для подальшого аналізу й підтверджують, що новий внесок полягає у поєднанні педагогічних підходів з особливостями творчої взаємодії, що часто опиняється поза увагою наукових студій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливо підкреслити, що портретна фотографія у вищій школі інтегрує естетику, психологію, соціальну взаємодію, критичне мислення та індивідуальну творчість. Саме тому структуризація курсу потребує цілісної теоретичної моделі та продуманих дидактичних умов, здатних підтримати розвиток і техніки, і художнього бачення, а саме:

1. Теоретична база викладання портретної фотографії. Аналіз літератури й навчальних програм свідчить, що сучасне викладання портретної фотографії

ґрунтується на поєднанні трьох великих блоків знань. Теоретико-візуальний, який охоплює історію портретного жанру, особливості семіотики та інтерпретації зображення, принципи композиції та візуальної комунікації. Цей блок формує здатність майбутнього фотографа критично аналізувати портрет як художній образ, а не лише як технічно правильну картинку. Технічний блок: робота зі світлом, оптикою, кольором, простором студії, або локації. Він включає класичні знання про трикутник експозиції та розуміння сучасних інструментів студійного оснащення і гібридних технологій. Згідно спостережень, студенти часто недооцінюють роль технічної грамотності, вважаючи її другорядною щодо творчого задуму. Однак саме техніка забезпечує виразність фото і формує професійну впевненість. Наостанок блок психології та етики взаємодії з людиною в кадрі. Це питання довіри, безпеки, комунікації, вміння працювати з різними психотипами моделей. Цей блок тривалий час перебував поза увагою традиційних курсів, але сучасна освітня парадигма вимагає його обов'язкового включення. Портрет не може виникнути без якісного контакту між фотографом і моделлю, а етичні норми сьогодні стають так само важливими, як і композиційні навички. Таким чином, теоретичні засади викладання портретної фотографії спираються на інтеграцію мистецтвознавчих, технічних та соціально-психологічних підходів. Такий комплекс відповідає прагненню мистецької освіти формувати повноцінну професійну культуру, а не лише набір окремих умінь.

2. *Структура і змістові компоненти курсу.* Проведений аналіз дав підстави запропонувати чотиримодульну структуру курсу, яка найбільш ефективно відображає логіку зростання професійних компетентностей:

- *Теоретичні основи портрета* в якому студенти знайомляться з витоками портретної традиції, аналізують фотографічні та образотворчі джерела, навчаються

бачити в портреті не лише зовнішність, а й знакову систему. Цей модуль закладає критичне оптичне бачення і здатність аналізувати власні знімки.

- *Техніка та світло.* Робота з різними джерелами світла, вивчення схеми освітлення, опанування специфіки об'єктів, глибини різкості, кольорових рішень. Технічна підготовка відкриває для студента можливість впевнено працювати в будь-яких умовах.

- *Психологія взаємодії та етика.* Модуль акцентований на вмінні налагодити довіру з моделлю, підготувати її до зйомки, коректно поставити задачу і сформулювати спільний творчий погляд. Вводяться елементи інтерв'ю, тілесної пластики, рольових вправ. Відносна складність цього модуля полягає в тому, що не всі студенти володіють вродженою комунікабельністю, тому саме цілеспрямовані психолого-педагогічні практики дозволяють компенсувати ці індивідуальні відмінності.

- *Проектна діяльність.* Завершальний етап, де студенти створюють авторські серії, проходять відбір, отримують рецензії та формують професійне портфоліо. Цей модуль інтегрує все вивчене, демонструє реальний рівень сформованих компетентностей і готує студентів до роботи в медіа, виробничих, або культурних середовищах. Чотиримодульна структура дозволяє послідовно й логічно укладати навчальний матеріал, забезпечувати поступовість розвитку вмінь і дає викладачеві можливість легко адаптувати програму відповідно до ресурсів, або спрямованості освітньої програми.

3. *Дидактичні умови та педагогічні підходи.* Ефективність викладання портретної фотографії значною мірою залежить не лише від змісту програми, а й від того, як цей зміст подається. На основі зібраних даних можна зробити висновок, що найбільш результативними є три підходи: компетентнісний, кейсовий та перевернутий клас.

Компетентнісний підхід допомагає зосередити увагу на реальних професійних результатах: створенні якісних портретів, умінні вести зйомку від задуму до постобробки, здатності підтримувати комунікацію з моделлю.

Кейсовий метод дозволяє моделювати ситуації реальної практики: робота з непростими моделями, зйомки в складних умовах, етичні конфлікти. На практиці студенти охоче включаються в такі кейси, оскільки вони наближені до живих професійних ситуацій.

Перевернутий клас виявився корисним для опанування теорії: студенти завчасно переглядають матеріали, а в аудиторії час витрачається на дискусію, аналіз знімків, практичну роботу зі світлом. Така організація занять сприяє більшій самостійності та активності. Усі три підходи працюють найкраще в поєднанні. До прикладу, студенти можуть ознайомитися з теорією портретного світла вдома, а в аудиторії виконати вправи на відтворення конкретної схеми освітлення та обговорити її в групі.

У ході практичних занять було помічено, що студенти найкраще прогресують у тих завданнях, де технічний компонент поєднано з творчим. Приклад - робота над мінісеріями портретів. Здобувачі, які застосовували інтерв'ю перед зйомкою, досягали більш цілісних і осмислених результатів. У їхніх серіях відчувалася взаємодія з моделлю, а не лише зовнішня постановка. Загалом результати свідчать, що інтегрована модель викладання формує професійно зрілу позицію: студенти мислять не окремими кадрами, а цілими образними структурами. На основі досліджень та проведеного аналізу можна сформулювати такі висновки щодо оптимальної моделі викладання портретної фотографії у вищій мистецькій школі:

- навчання має поєднувати техніку, візуальну теорію, етику та соціально-психологічні аспекти. Така інтеграція формує повні професійні компетентності;

- найрезультативнішими дидактичними підходами є компетентнісний підхід, кейсові методи та перевернутий клас, поєднання яких забезпечує сталість навчального процесу;
- наявність психологічному блоку, який визначає якість портретного образу на рівні з технічними засобами;
- чіткі критерії оцінювання, зрозумілі рубрики та індивідуальний зворотний зв'язок;
- активна проектна діяльність студентів та створення умов для формування портфоліо вже під час навчання.

Загалом результати дослідження підтверджують, що цілісна, структурована й водночас гнучка модель викладання портретної фотографії забезпечує стійке професійне зростання та формує культуру творчої відповідальності, технічної грамотності й етичної чутливості.

Висновки. На основі аналізу наукових джерел, методичних рекомендацій та практик провідних освітніх закладів вдалося сформуванати цілісне уявлення про те, що сучасна педагогіка портретної фотографії не може спиратися виключно на технічні параметри. Вона має інтегрувати психологію сприйняття, теорію зображення, естетику портрета та механізми художньої комунікації між фотографом і моделлю. Ці положення підтверджуються як теоретично, так і результатами емпіричного спостереження.

Ефективне викладання портретної фотографії у вищій мистецькій школі потребує цілісної, інтегрованої моделі, яка поєднує мистецтвознавчі, технічні й соціально-психологічні складники. Історико-теоретичний пласт (семіотика, композиція, контекст) дає студенту інструменти аналізу й критичної рефлексії; технічний блок (освітлення, оптика, постобробка) забезпечує професійну майстерність; блок комунікації та етики формує здатність працювати з людиною в

кадрі відповідально і професійно. Підхід, що будується на «signature pedagogy» для мистецької освіти, сприяє формуванню фахового способу мислення - тобто не лише набору вмінь, а певної професійної культури.

Чотиримодульна структура (теорія - техніка - етика - проєктна діяльність) дозволяє поступово розвивати компетентності та логіку професійного мислення. Інтеграція компетентнісного підходу з кейс-методом і елементами перевернутого класу підвищує ефективність засвоєння як теоретичних знань, так і практичних навичок. Важливим є включення в навчальну програму обов'язкового психологічного й етичного блоку без якого студенти ризикують отримати технічно грамотні, але етично й змістовно слабші роботи.

Методологічно: комбінований дизайн дослідження (кількісні оцінки технічних завдань з врахуванням якісного аналізу портфоліо й інтерв'ю) дозволяє отримати надійну картину змін у компетентностях студентів, проте вимагає чітких рубрик і ресурсів для індивідуального зворотного зв'язку. Окремі аспекти піднятої теми потребують подальшого вивчення, особливо в умовах швидкої зміни технологій та естетичних стандартів фотографічної практики.

У дослідженні підтверджено результативність поєднання компетентнісного, діяльнісного та контекстного підходів, які на практиці взаємодоповнюють одне одного, створюючи ситуації, у яких студент не лише засвоює технічний інструментарій, а й навчається приймати художні рішення та відповідати за них. На основі аналізу результатів навчальних проєктів, проміжних заліків і творчих портфоліо можна стверджувати, що запропонована структура дійсно сприяє зростанню рівня професійних компетентностей. Водночас спостерігаються різні темпи засвоєння матеріалу, що зумовлює потребу у більш гнучких індивідуальних освітніх траєкторіях. Питання адаптивності навчального процесу, оптимального

співвідношення аудиторних і позааудиторних форм та використання онлайн-інструментів потребують подальшого дослідження.

Узагальнюючи результати, можна підсумувати, що визначено структурні та змістові основи курсу портретної фотографії, обґрунтовано дидактичні умови, досліджено педагогічні підходи та оцінено їхню дієвість. Деякі з поставлених завдань висвітлили нові питання, які не могли бути повністю охоплені у межах цього дослідження. Подальшого вивчення потребують такі напрями:

1. Психологія взаємодії між фотографом і моделлю у навчальному середовищі, вплив невербальної комунікації та індивідуальних стилів взаємодії.
2. Розвиток індивідуальних освітніх траєкторій у мистецьких спеціальностях, де рівень стартових можливостей студентів суттєво відрізняється.
3. Оптимальне поєднання офлайн та онлайн форматів підготовки фотографів, особливо в умовах дистанційного навчання та використання AI-інструментів.
4. Розширення методик формування емоційно-чуттєвої чутливості студента, яка визначає якість портретної фотографії на рівні з технічними параметрами.

Отже, результати підтверджують початкову гіпотезу: ефективне викладання портретної фотографії у вищій мистецькій школі потребує цілісної, багатокомпонентної моделі, яка поєднує техніку, психологію, естетику та творчу інтерпретацію. Розвиток цієї галузі триває, рухаючись у напрямку гнучкіших, чутливіших до особистості студента педагогічних рішень.

Список використаних джерел

1. Sontag S. On Photography. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1977. :207 p. URL: <https://www.lab404.com/3741/readings/sontag.pdf> (дата звернення: 09.11.2025).
2. Barthes R. Camera Lucida: Reflections on Photography. New York: Hill and

- Wang, 2010. 119 p. URL: https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PSPA254/Barthes_Roland_Camera_Lucida_Reflections_on_Photography.pdf (дата звернення: 09.11.2025).
3. Benjamin W. Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1963 (2024). 112 p.
 4. Wells L. Photography: A Critical Introduction. London: Taylor & Francis Group, 2021. 464 p.
 5. Lister M. The Photographic Image in Digital Culture. London: Taylor & Francis Group, 2013. 232 p.
 6. Котляр С., Заспа, І. Жіночий портрет у фотомистецтві: від автентики до сьогодення. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*. 2021. № 4 (1), С. 84–96. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-2674.4.1.2021.235094> (дата звернення: 09.11.2025).
 7. Петрів О. Штучний інтелект та авторське право. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyi-intelekt-avtorske-pravo/> (дата звернення: 09.11.2025).
 8. Скотт Келбі. Техніки професійного ретушування портретів для фотографів за допомогою Photoshop. Пер. укр. мовою Н. Свердловою. Харків: Фабула, 2021. 376 с.
 9. Чікарькова М.Ю., Борук В.Д. Цифрове мистецтво: навчальний посібник. К: ФОП Гуляєва В.М., 2023. 176 с. іл.
 10. Веселовські К., Вебер Й. Як розпізнати фото, зроблене штучним інтелектом? URL: <https://www.dw.com/uk/ak-rozpiznati-fotografiu-zgenerovanu-stucnim-intelektom/a-65531509> (дата звернення: 09.11.2025).

11. Волинець В. Вплив штучного інтелекту на сучасне мистецтво: можливості та виклики. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2023. Т. 6, № 1. С. 21–31. DOI: 10.31866/2617-796X.6.1.2023.283933 (дата звернення: 09.11.2025).

12. Мусієнко О. Як штучний інтелект може змінити світ фотографії. URL: <https://www.imena.ua/blog/how-artificial-intelligence-can-change-the-world-of-photography/> (дата звернення: 09.11.2025).

13. Борденюк С., Бишовець В. Психологічні аспекти соціальної фотографії. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*. 2021. № 4 (1), С. 78–83. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-2674.4.1.2021.235089> (дата звернення: 09.11.2025).

14. Kwiatkowska-Tybulewicz Barbara. The educational turn in contemporary art and critical aesthetic pedagogy: Rethinking the theory of aesthetic education. *Kultura i Edukacja*. 2020. No. 4 (130), pp. 94–108. DOI: 10.15804/kie.2020.04.06www.kultura-i-edukacja.pl (дата звернення: 09.11.2025).

15. Cotton Charlotte. *The photograph as contemporary Art (World of Art)*. London: Thames & Hudson, 2004. 224 p.

16. Король А. Озірська Н. Особливості художніх фотопортретів з урахуванням методики їх зйомки. *Актуальні проблеми сучасного дизайну: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 27 квітня 2023 р. / Київський національний університет технологій та дизайну, 2023. С. 344-347.*

17. Павліченко Є. Сучасна візуальна культура як засіб репрезентації національної ідентичності. *Питання культурології*. 2023. № 42, С. 57–65. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.42.2023.293704> (дата звернення: 09.11.2025).